

การนับถือ “ผี” ของชาวล้านนากับการนับถือ “พระ” ของคนภาคกลาง

คนเมืองของภาคเหนือมีความเชื่อที่แตกต่างจากภาคกลางประการหนึ่งคือ การเชื่อหรือนับถือผี ความจริงการนับถือผีนั้นทางภาคอื่นก็มี แต่อาจน้อยกว่าภาคเหนือ โดยเฉพาะภาคกลางการนับถือผีมีน้อย อาจเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาที่เข้มข้นหรือมีมากกว่า ทำให้ความเชื่อเรื่องผีลดน้อยลง

การนับถือผีรวมไปถึงการเคารพบูชาเพื่อให้ผีมาปกป้องคุ้มครอง แตกต่างจากภาคกลางที่นับถือพระ ทั้งพระที่บวชอยู่วัด และพระพุทธรูปตัวแทนของพระพุทธเจ้า

ภาคกลางพระที่บวชที่วัดนั้นบางรูปมีคาถาอาคมและเวทย์มนต์สามารถคุ้มครองปกป้องได้ เช่น ช่วยสักยันต์ หรือมีเหรียญรูปเหมือนไว้พกติดตัว จะทำให้หนังเหนียว ยังไม่เข้า พิณไม่เข้า แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุ ทำมาค้าขึ้นเป็นต้น ภาคกลางเชื่อถือกันเช่นนั้น

ความเชื่อที่แตกต่างกันเช่นนี้ ได้เห็นเป็นรูปธรรมเมื่อรับราชการที่จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดภาคกลาง

ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก คราวเมื่อต้องไปตรวจที่เกิดเหตุตามหมู่บ้านและบ้านเรือนของชาวบ้านมักพบว่ามิหิ้งพระทุกบ้าน และบนหิ้งพระจะมีพระพุทธรูปบ้าง เหริยรูปเหมือนพระเกจิบ้าง พระกรุบ้าง รวมทั้งเครื่องรางอื่น ๆ บางบ้านที่คุ้นเคยกันก็จะมอบพระให้เป็นที่ระลึกกัน แต่เมื่อมารับราชการทางจังหวัดเชียงใหม่ ได้เห็นความแตกต่างกล่าวคือ แต่ละบ้านจะไม่พบหิ้งพระหรือพบบ้างก็เป็นหิ้งพระเล็ก ๆ มีพระอยู่บ้างสักองค์หรือสององค์

หากกล่าวถึงความเป็นมาของพระบนหิ้งของคนทางภาคกลางแล้ว มักได้พระมาง่ายและได้มาบ่อย ๆ แต่ละปีจะได้พระกลับมาบูชาที่บ้าน ส่วนมากเป็นเหริยหรือรูปเหมือนของพระเกจิที่เป็นเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ เมื่อไปร่วมงานพิธีกรรมที่วัด เช่น งานฝังลูกนิมิต งานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า แต่ละวัดจะสร้างเหริยทำพิธีปลุกเสก นำออกแจกจ่ายหรือให้เช่าเพื่อนำเงินบูรณปฏิสังขรณ์วัด ดังนั้นหิ้งพระของคนทางภาคกลางจึงมีพระสะสมมากขึ้น ๆ ต่างจากวัดทางภาคเหนือ ที่มักไม่นิยมสร้างเหริยหรือรูปเหมือนให้ชาวบ้านบูชา หรืออย่างเหริยครูบาศรีวิชัยที่มีชื่อมากขณะนี้คือ รุ่นปี 2482 ก็รับความเชื่อมาจากภาคกลางเช่นกัน มีผู้ค้นคว้าทราบว่าสมเด็จพระสังฆราชสมัยนั้น สร้างและส่งมาให้ครูบาศรีวิชัยปลุกเสก มิใช่เกิดจากคณะศรัทธาหรือจากตัวครูบาศรีวิชัยจริง ๆ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งตัวครูบาศรีวิชัยเองไม่ต้องการให้สร้างเหริยรูปเหมือน

ความเชื่อและนับถือผีของคนภาคเหนือหรือชาวล้านนา **คุณมลา คำจันทร์** เคยเขียนไว้ ชี้ให้เห็นความเชื่อ ความเคารพยำเกรง รวมทั้งผลที่จะได้รับหากทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่เรียกว่า “ผีดผี” ว่า “คนเมืองหรือคนล้านนาแต่ก่อนแต่เดิมจริง ๆ มักนับถือผีด้วยกันแทบจะทั้งนั้น หากย้อนไปราวสี่สิบกว่าปีก่อน คนเฒ่าคนแก่บอกว่าผีมีอยู่ทุกเส้นหญ้า จะหาแผ่นดินว่างสักฝ่ามือหาไม่ ผีคือความกลัว คือสภาพหรือปรากฏการณ์ที่เราอธิบายไม่ได้ ผีคืออำนาจที่เหนือเรา เราไม่ต่อต้านหาญทำ แต่จะป้องกันหลบหลีกหรือหลีกเลี่ยง อย่างพวกผมถือผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษ บางหมู่บ้าน บางตำบลอาจถือผีอื่น เช่น ผีผดหรือผีเมง เป็นต้น ผีปู่ย่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมของคน สมัยก่อนคนยังเชื่อผี เคารพนับถือผีและเกรงกลัวผีอยู่มาก หากไม่นับถือพวกผีฝ่ายร้ายทั้งหลาย ผีฝ่ายดีที่เราเคารพกลัวเกรงคือ ผีปู่ย่า ผีอารักษ์ ผีเสื้อบ้าน เสือวัด และผีหอผีเรือน

ผีปู่ย่าที่เราเคารพเป็นผีดดี เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองเราให้แคล้วคลาดจากอุบาทว์อุปาทะภยันตรายร้ายกาจ ส่วนพระนั้น ปกติแล้วคนเมืองดั้งเดิมจะไม่เก็บพระไว้ที่บ้าน หากมีหรือพบก็จะเอาไปเก็บไว้ที่วัด เพราะที่อยู่ของพระคือวัด ที่บ้านมีผีอยู่แล้ว หากจะขอความคุ้มครองโดยมากจะขอจากผี พระไม่มีหน้าที่มาคุ้มครองใคร พระมีไหว้สากราบนับมากกว่า แต่คนรุ่นต่อมามีหิ้งพระในบ้านคู่กับหิ้งผีปู่ย่า แต่ละบ้านจะต้องมีหิ้งผีปู่ย่า

ผีปู่ยานั้นเราทั้งเคารพและยำเกรง จะทำอะไรก็กลัวผีดผี หากผีดผีแล้วผีปู่ย่าลงโทษ ทำให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วยกระเสาะกระแสะ วิบัติฉิบหาย วัวควายหาย ข้าวของหายหกดกหล่น หนูกินข้าวในยุ้ง บุ่งกินข้าวในนา มีแต่เรื่องเดือดร้อนรำคาญใจมาสู่เป็นต้น ดังตัวอย่างหนึ่ง ตอนผมเป็นเด็ก มีชายหญิงคู่หนึ่งเอากันเป็นชู้หนีจากเชียงใหม่มาพักที่บ้านเป็นญาติห่าง ๆ กัน เขาเป็นชู้กันแต่เราไม่รู้นึกว่าเป็นคู่ผัวเมีย แม่ผมเองไม่ทันได้บอกกล่าวผีปู่ย่า เพราะลืมหรือละเลยก็ไม่รู้ อยู่มาสองสามวันแม่ก็เป็นจีรอกสองคลองคือ ทั้งจีทั้งรอก (อาเจียน) อาการรุนแรงเจียนตาย เจ็บโอยโหยหวนเหมือนผีดผีใส่ เอา

ยาอันใดให้กินก็ไม่ทุเลา (ยาพื้นบ้าน) จะเอาไปหาหมอสมัยใหม่ก็ไม่มีหมอให้หา การรักษาแบบเป็นอะไรก็ถึงร้านหมอแบบเดิมนี้อย่างไม่เป็นที่รู้จัก ร้านหมอใช้จะอยู่ไกลอย่างเดียว ข้อสำคัญคือเงินทองไม่ค่อยมี จะไปหาหมอก็กลัวไม่มีเงินจ่าย อาจจะไม่พอจ่ายให้หมอ แต่ก็จ้อร่อยหรือไม่พอใช้ในบ้าน อาจมีใครสักคนสะกิดเตือนพ่อในเรื่องผีปู่ย่าอาจลงโทษ หรือพ่ออาจจะใจขึ้นเอง พ่อชักใช้ไล่เลียงสองคน เขายอมรับว่าไม่ใช่ผีแว้งกันถูกต้องตามประเพณี ฝ่ายชายมีเมียแล้ว ฝ่ายหญิงมีผัวแล้ว เป็นพ่อค้าแม่ค้าอยู่ในภาคหลวงเชียงใหม่ พึงใจกันกลางตลาดเลยเอากันหนีมาชั่วมือชั่วครา พ่อโกรธมาก บังคับให้ทั้งคู่ขอขมาผีปู่ย่า เขาเสียหัวหมูหรือไก่คู่พร้อมเหล้าอะไรทำนองนี้ เขาอับอายย้ายจาก แม่หาดั้งเดิม แต่นั่นมาผีปู่ย่าก็ได้รับการไหว้วามิกล้าละเลย

ด้านสัญลักษณ์หรือรูปเคารพของผีปู่ย่านั้นไม่มี จะมีแต่หิ้งผีเท่านั้น หิ้งผีมักอยู่ที่เสาเอกของบ้านหรืออยู่ที่เหนือหัวนอนในห้องที่หญิงแม่เรือนหลับนอนเป็นประจำ ถึงวันศีลใหญ่ทานหลวง เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา และสงกรานต์ ก็จะมีการกราบไหว้บูชาผีปู่ย่าสักครั้ง มีการตกแต่งโภชนาหารใส่ขันข้าวเอาไปวางที่ได้หิ้งผี จะกราบนบครบขำผีแล้วกล่าวคำรำให้อ้อนวอนขอให้ผีปู่ย่าปกป้องรักษาดูแลลูกหลาน คำไหว้เป็นถ้อยคำธรรมดาในภาษาพื้นเมือง

“หากผีผี ผีจะลงโทษ การกระทำที่เรียกว่าผีมีหลายอย่าง ที่เด่น ๆ จนกลายเป็นพฤติกรรมผีได้แก่ การที่ผู้หญิงยอมให้ผู้ชายแตะเนื้อต้องตัวเชิงเพศ เมื่อผีผีก็ต้องเสียผี เสียผีคือการบอกกล่าวขอขมาคารวะแก้ผี ข้าวของที่เอามาเสียผีก็ไม่มีอะไรมาก อาจเพียงกรวยดอกไม้มกรวยเดียวก็ได้ไหว้แล้ว บอกกล่าวแล้ว หรืออาจมีเงินสองบาท สามบาท ห้าบาท หรือสิบสองบาทก็ได้แล้วแต่รีดรอยทางฝ่ายสาว ว่ายึดถือปฏิบัติกันมาเช่นไร ” (เล่าเรื่องผีล้านนา, มาลา คำจันทร์, 2544)

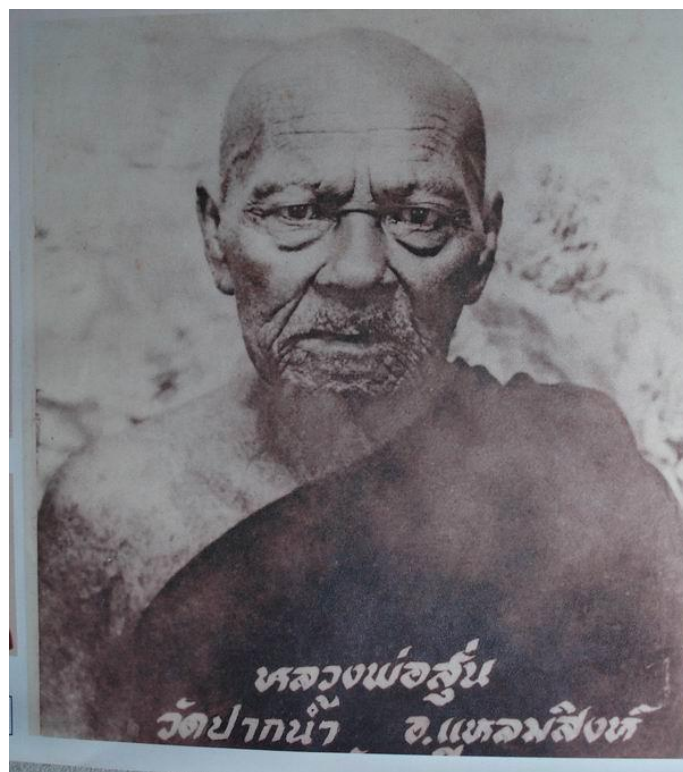
หากย้อนมาทางภาคกลาง ความเชื่อตลอดถึงการเคารพเรื่องผีปู่ย่าจะมีน้อย ความคิดและความเชื่อจะมุ่งไปที่พระสงฆ์ของวัด ที่คนในหมู่บ้านหรือชุมชนเคารพนับถือ อาจมีอยู่บ้างที่ยำเกรง เช่น ผีเรือน สมัยเด็กพ่อแม่จะสั่งสอนว่าแต่ละบ้านจะมีผีเรือนดูแลอยู่ คอยปกป้องต่อสู้กับผีอื่น ๆ ที่จะเข้ามาทำร้ายหรือก่อความเดือดร้อนให้คนในบ้าน ดังนั้นต้องเคารพผีเรือน ต้องไม่เดินเสียงดัง หรือทำผิดจารีตประเพณี เช่น ร่วมหลับนอนกันโดยไม่ได้อุญาตแต่งงานกัน เป็นต้น ซึ่งคล้ายคลึงกับทางภาคเหนืออยู่เหมือนกัน

คนภาคกลางเคารพนับถือและฟังพระ เพราะพระเก่งกว่าชาวบ้านธรรมดาที่ต้องทำมาหากิน พระจะมีเวทย์มนต์คาถาตั้งแต่เด็กมาแล้ว ผู้ใหญ่เล่าสืบต่อกันมาว่า มีพระเจ้าอาวาสวัดหนึ่งในตำบลยี่งอกระสุนให้ลูกกระสุนเลียงโค้งได้ คั่นกระสุน

เป็นคล้ายคันธนู มีสายและมีที่วางกระสุนวิธีการคล้ายหนังสติ๊ก หลวงพ่อบอกฉันี้ใช้กระสุนยิงเด็กเกรทีที่มาแอบลักของในวัด แม่จะแอบบังเสาอยู่แต่กระสุนก็เลี้ยวไปโดนจนได้ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าต้องมีคาถากำกับกระสุน อีกอย่างหนึ่งคือ เรื่องคาถาย่อ ระยะทางเล่ากันว่า คราวหนึ่งชาวบ้านมานิมนต์หลวงพ่ไปสวด แต่หลวงพ่อติดธุระอยู่ บอกว่าไปก่อนเถอะจะตามไป ผู้ที่นิมนต์ออกจากวัดขับรถจักรยานกลับบ้านงาน พอไปถึงปรากฏว่าหลวงพ่มาถึงก่อนแล้ว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนทางภาคกลางยึดถือเคารพและพึ่งพาพระมากกว่านับถือผีแบบล้านนา

ความเป็นมาของความเชื่อที่แตกต่างกันเช่นนี้ ประการหนึ่งเนื่องจากประเพณีของภาคกลางที่ชาวยุ 20 ปี มักต้อง
บวชเพื่อส่งบุญกุศลต่อพ่อแม่ให้ขึ้นสวรรค์ แต่ละวัดจึงมีพระนับ 20 รูป 30 รูป เมื่อมีพระจำนวนมากเช่นนี้ แน่่อนว่าต้องมี
บางรูปที่เก่งทางเวทย์มัตคาถา และเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวบ้าน ซึ่งแตกต่างจากภาคเหนือที่มักให้เด็กบวชเณร
มากกว่าที่จะบวชพระ ทำให้พระมีน้อย โอกาสที่จะเชี่ยวชาญแบบภาคกลางจึงมีโอกาสน้อยกว่า

อีกเหตุผลหนึ่ง บางคนให้เหตุผลว่าชาวล้านนามีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย นิศัยเยือกเย็นอะลุ่มอล่วยไม่ชอบความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทอาฆาตพยาบาท ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคุ้มครอง ไม่ว่าจะด้านหนังเหนียว ยังไม่เข้าฝัน ไม่เข้าเหมือนดังภาคกลาง ความแตกต่างด้านวิถีชีวิตนี้มีให้เห็นเด่นชัดประการหนึ่งคือ โจรผู้ร้ายทางภาคกลางมัก “ร้าย” สุด ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มโจรสลัดดำ เสือใบ เสือมเหศวร ที่เป็นเสือร้ายจริงของภาคกลางในอดีต ซึ่งไม่มีประวัติว่าโจรภาคเหนือ ร้ายกาจเช่นนั้นออกอาละวาดในภาคเหนือ

ด้านพระนั้น พระที่เก่งในสมัยก่อนของภาคกลาง มักต้องมีนิสัยทางนักเลง หากเรียบร้อยไม่กล้าแสดงออกมักไม่ได้
รับความเคารพนับถือจากชาวบ้าน จะต้องกล้าแสดงออกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง เรื่องยังไม่เข้าฝัน ไม่ออกมีจริง ต้องกล้าสักยันต์
กล้าทำเครื่องรางให้ชาวบ้านนำไปบูชา กล้าเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ พระบางองค์ถึงกับมีลูกศิษย์ลูกหาเป็นโจรผู้ร้ายก็มี ดังที่

บ้านของเรามีท่านพ่อสุนั่ววัดปากน้ำแหลมสิงห์ จ.จันทบุรี แม้จะมรณภาพไปนับร้อยปีแล้ว แต่ชาวบ้านทั่วไปยังเคารพนับถืออยู่ ยังคงนำเหรียญรูปเหมือนมาคล้องคอให้ท่านปกปักรักษาอยู่ เรื่องเล่าของท่านพ่อสุนั่วได้รับการปลูกฝังความเชื่อมาอย่างน้อย 3 ถึง 4ชั่วอายุคนว่า เก่งด้านเวทย์มนต์คาถาและทำสมุนไพรรักษาโรค ลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อนายจ้าย ภายหลังกลายเป็นโจร ออกปล้นคนมีเงิน ดำรวจตามจับได้ยากเพราะสามารถหายตัวจากวงล้อมได้และยิงไม่เข้า ภายหลังตำรวจที่ล้อมต้องใช้การรุมทุบตีและสวนทางทวารจนเสียชีวิต ความเก่งแบบเหนือคนธรรมดาของเลื้อจ้ายทำให้หลวงพ่อสุนั่วเหนือกว่าคนธรรมดา และสามารถพึ่งพาได้เมื่อเดือดร้อน เกิดเป็นความเคารพศรัทธาของคนท้องถิ่นจนปัจจุบัน

นอกจากนี้ในสมัยก่อนนั้น พระนอกจากจะมีเวทย์มนต์คาถาแล้ว ยังมีความรู้ความสามารถทางสมุนไพรรักษาโรค ทำยาแผนโบราณรักษาชาวบ้านอีกด้วย ชาวบ้านเจ็บป่วยมักต้องพึ่งพระทั้งสิ้น ไม่ว่าจะขอยาสมุนไพรรักษาหรือขอให้ทำค่าน้ำมันสะเดาะเคราะห์

“ผีป่วน” ที่ชาวฉะเชิงเทราไม่นับถือกันนั้นเป็นผีฝ่ายดี อาจเรียกว่าผีบรรพบุรุษคอยทำหน้าที่คุ้มครองรักษาคนในบ้าน การนับถือสืบสานกันมาทางสายของแม่ เมื่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ รุ่งลูกต้องมาไหว้ผีป่วนที่เรือนของแม่ เมื่อแม่เสียชีวิต ไปรุ่งลูกที่เป็นหญิงจะเป็นผู้รับทอดต่อจากแม่ โดยทำที่อยู่ของผีป่วนไว้ในห้องนอนใหญ่มุมใดมุมหนึ่งของห้อง บางบ้านทำหิ้งเล็ก ๆ ไว้ติดกับเสาที่เป็นเสาเอกสูงประมาณ 1.50 เมตร บางบ้านตั้งโต๊ะเล็ก ๆ ไว้ที่มุมของเรือนนอน บางบ้านไม่ได้ตั้งอะไร แต่ก็รู้กันในครอบครัวว่าผีป่วนอยู่ตรงไหน เวลาที่มีการเลี้ยงผีป่วนหรือขอขมาจะทำพิธี ณ ที่ตรงนั้น

ประเพณีการเลี้ยงผีป่วนนั้นมีปีละครั้งคือ เดือน 9 เหนือขึ้นหรือแรม 9 ค่ำ เป็นวันและเดือนที่ทุกครัวเรือนจะมีการเลี้ยงผีป่วนกัน เมื่อนัดหมายกันแล้วพวกลูกหลาน จะนำไก่ต้มสุกมาครอบครัวละ 1-2 ตัว มารวมกันที่บ้านของพ่อแม่ในตอนเช้าหรือก่อนเที่ยง จัดใส่ภาชนะรวมในขันโตก นอกจากนี้ยังมีพานดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสุก ผลไม้ ขนม กล้วย เมี่ยง บุหรี่ และน้ำ บางแห่งมีเหล้าด้วย นำไปตั้งวางตรงมุมในห้องเรือน พ่อแม่จะตัดหรือฉีกชิ้นส่วนของไก่ทุกตัวเอาเครื่องใน หัว ปีก เท้า และ

เนื้อ กะพอให้ได้ด้วยใหญ่ ๆ และเอาน้ำพริกที่เตรียมไว้ ยำไก่ในด้วยน้ำแล้วยกไปตั้งพร้อมกับของอย่างอื่น จากนั้นกล่าวขอให้
ผีปู่ย่าให้ความคุ้มครองดูแลตามแต่จะกล่าวกัน นอกจากเลี้ยงผีปู่ย่าประจำปีแล้ว ยังมีการเลี้ยงผีปู่ย่าหากมีการ “ผีดผี” คือ ผู้ชาย
ถูกเนื้อต้องตัวสาวบนเรือนนั้น ๆ ต้องมีการ “ใส่ผี” หรือ “เสียดผี” โดยต้องกระทำหลังจากทำผีดไม่เกิน 7 วัน สิ่งของที่ต้อง
เตรียมแล้วแต่ผีแต่ละตระกูลว่ากินอะไร บางแห่งกินไก่ บางแห่งกินหมู หากกินหมูต้องเตรียมหัวหมูและไก่อีก 4 ตัว
(ตามจำนวนเท้าของหมู) หมาก 1 หัว พลุ 1 มัด พานดอกไม้รูปเทียน ข้าว ขนมต่าง ๆ นำมาให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเป็นผู้เลี้ยงให้
เมื่อพิธีเสร็จผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะตัดแบ่งเนื้อหมูออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ แจกให้แก่พี่น้องลูกหลานในสายผีเดียวกันให้กินกันจนทั่ว
ระยะหลังฝ่ายชายมักมอบเป็นจำนวนเงินให้ฝ่ายหญิงไปจัดการซื้อสิ่งของเลี้ยงผีเอง

หากครอบครัวใดไม่มีลูกหญิงสืบทอดเลี้ยงผีปู่ย่าเรียกว่า “ผีสุด” เมื่อแม่เสียชีวิตแล้วก็ไม่มีการสืบทอดเลี้ยงผีกันใน
ครอบครัวนั้น อาจเลี้ยงผีหมู่บ้านหรือผีเมืองแทน การนับถือผีปู่ยำนี้น คนเมืองรุ่นเก่า ๆ หากจะเดินทางจากบ้านมักยกมือไหว้
ไปทางหิ้งผีปู่ย่าธิดฐาน “ขอโดยไปผ่อไปกอยด้วยเนื้อ” แต่หากเป็นชาวภาคอื่นมักยกมือไหว้ไปทางหิ้งพระหรือศาลพระภูมิ
“ขอให้พระเจ้าคุ้มครองลูกด้วยเถิด”

แหล่งที่มา :-

อนุ เนินหาด. 2547. ผีปู่ย่า พระสงฆ์ ปู่จ่าน ป้าเฮี้ยว และสัปเหร่อ. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์ .